

УДК 352.071

ББК 67.301 (4 Укр)

Адамович С.В.

СПРОБИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ в УКРАЇНІ (1990-2012 рр.)

У статті проаналізовано й оцінено спроби реформування адміністративно-територіального устрою в Україні в 1990-2012 рр. Автор стверджує, що проведення адміністративно-територіальної реформи зіштовхувалося з відсутністю політичної волі у вищого керівництва країни, нестачею необхідних коштів та опором регіональних еліт.

Ключові слова: *область, децентралізація, регіон, адміністративно-територіальна реформа, громада, місцеве самоврядування, державна адміністрація, район.*

У період становлення державності, переходу до нових економічних та політичних інститутів Україна визнавала необхідними обережні кроки в бік відродження самоврядування. Науковці приділяють значну увагу цій проблемі. Так, можливості вдосконалення чинного адміністративно-територіального поділу і впровадження реального самоврядування в Україні вивчають О.Бей, М.Долішній, О.Дьомін, Т.Козак, В.Кампо, О.Коротич, Я.Радевич-Винницький, В.Рогатін, С.Телешун та інші [1]. Натомість у статті автор ставить перед собою завдання здійснити історико-політологічний аналіз спроб реформування адміністративно-територіального устрою країни в 1990-2012 рр.

Система влади, заснована на повновладді місцевих рад народних депутатів, на початку 90-х рр. ХХ ст. виявила свою нездатність до реальних дій. Прийнятий у грудні 1990 р. Закон “Про місцеві Ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування” ввів у чинну систему рад принцип місцевого самоврядування: визначені повноваження кожної ланки рад; скасоване підпорядкування рад та їх виконкомів по вертикалі; введено інститут комунальної власності; місцеві бюджети були вилучені з держбюджету та розширені права відповідних рад для їх затвердження та виконання. До їх компетенції також було віднесено встановлення місцевих податків, зборів, штрафів та їх місцевих розмірів, оголошення місцевих позик тощо [2, с.57].

Але поряд з прогресивними моментами (перенесення уваги на населені пункти, виділення комунальної власності, створення підґрунтя правового механізму діяльності рад, спроба започаткувати судовий механізм вирішення спорів між різними ланками рад тощо), даний закон призвів до незбалансованості повноважень місцевих рад різних рівнів, “війни рішень”, бюджетів тощо [3, с.12].

На початку 1992 р. розпочалася чергова реформа місцевих рад на основі Закону України від 26 березня 1992 р. “Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве регіональне самоврядування”. Місцеві ради всіх рівнів були роздержавлені та звільнені від функцій державного керівництва на місцях. Ця функція була покладена на місцеві державні адміністрації на чолі з представниками Президента України, які були призначені в райони й області, а також міста Київ і Севастополь.

Заснування інституту представників Президента в регіонах і на місцях мало на меті сприяти діалогу і співпраці між державою і територіальними органами управління, але центр на практиці продовжував сповідувати патерналізм [4, с.94]. Внаслідок реформи тільки ради первинного рівня (сільські, селищні, міські) дещо просунулися на шляху перетворення їх у справжні органи місцевого самоврядування. Що ж стосується районних і обласних, а також Київської і Севастопольської міськрад, то, діючи поряд з відповідними держадміністраціями, вони втратили свою організаційно-правову та матеріально-фінансову автономію і перетворилися в малозначущі “представницькі органи регіонального самоврядування” [2, с.57-58].

На початку 90-х рр. ХХ ст. пропонувалося створити близько 10 управлінських одиниць на базі економічних регіонів, сформованих ще в радянські часи. За ініціативою уряду було також розроблено комплексні програми соціально-економічного розвитку п’яти економічних районів – Карпатського, Полісся, Поділля, Українського Причорномор’я та Придніпров’я на 1996-2000 рр. Передбачалося створити на державному рівні спеціальні органи управління, які б здійснювали реалізацію програм. Проте жодна програма обласними органами влади й урядом затверджена не була [5, с.8].

Варіант, запропонований 1995 р., ґрунтувався на французькій моделі й передбачав перехід до двоступеневої системи: планувалося усунути обласний та районний рівні і створити округи на базі 5-6 сучасних районів (площа 7-9 тис. кв. км. і населення 500-800 тис.). Одиницею нижчого рівня мала стати волость (10-15 тис. осіб), і їх на кожен округ припадало б 15-25. Цей варіант дозволив би усунути сепаратизм, оскільки нові одиниці не були б самодостатніми, а усунення обласного і районного рівнів суттєво б заощадило витрати [6, с.265].

Черговий етап реформи місцевих рад був започаткований Законом України від 3 лютого 1994 р. “Про формування місцевих органів влади і самоврядування”. У ньому проводилася ідея, що місцеве самоврядування має здійснюватися на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу України. Залишався збереженим інститут рад як органів місцевого самоврядування, на які можуть покладатися додатково і функції державної влади. Крім того, у зв’язку з поверненням районним і обласним, Київській і Севастопольській міськрадам права утворювати свої виконавчі органи і покладенням на них деяких функцій органів державної виконавчої влади, закон не передбачав більше інституту місцевих держадміністрацій на чолі з представниками Президента України. Для стримування дезінтеграційних процесів законом передбачалося, що повноваження місцевих рад можуть бути припинені за умов порушення ними Конституції України і законів України [7, с.14].

У Конституції України 1996 р. були закладені демократичні засади взаємовідносин між центром і регіонами, визнається і гарантується також місцеве самоврядування (розділ XI) [8]. Після прийняття закону “Про місцеве самоврядування в Україні” чітко окреслилися питання, віднесені до сфери самоврядування, визначалися повноваженнями самоврядних органів [9].

Влітку 1997 р. очолювана екс-президентом Л.Кравчуком Державна комісія з проведення в Україні адміністративної реформи почала роботу над концепцією адмінреформи. На законодавчому рівні це втілювалося в прийнятті законів “Про місцеві державні адміністрації”, “Про столицю України місто-герой Київ”, затвердженні в липні 1998 р. Концепції адміністративної реформи. У

1998-1999 рр. були підписані Укази Президента України “Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні”, “Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади в Україні”. Проте нові інститути місцевої та центральної системи управління не створювалися, а лише перерозподілялися повноваження між уже існуючими формами виконавчої влади на всіх рівнях [6, с.270-271].

Експерти Міжнародного інституту порівняльного аналізу в 1998 р. запропонували запровадити на основі виокремлення українських територіально-виробничих комплексів (ТВК) адміністративно-територіальний поділ на 9 регіонів: Київщина (в межах Київської і Чернігівської областей); Волинь (в межах Житомирської, Рівненської та Волинської областей); Слобожанщина (в межах Полтавської, Сумської та Харківської областей); Донеччина (в межах Донецької та Луганської областей); Запоріжжя (в межах Дніпропетровської та Запорізької областей); Таврія (в межах Одеська, Миколаївська, Херсонська області, АР Крим, як варіант – можливе виділення АРК як окремого суб’єкта); Черкащина (Кіровоградська та Черкаська області); Поділля (Вінницька, Хмельницька та частково Тернопільська області); Карпатська область (Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області, частина Тернопільської області) [10, с.10].

19 березня 1999 р. Л.Кучма, виступаючи з програмною промовою “Україна 2010” на загальнонаціональному форумі єднання демократичних сил, ініціював перетворення Верховної Ради України на двопалатний парламент і введення справжньої регіональної політики. Політики висловлювали думки, що треба зменшити депутатський корпус, створити вищу палату, замінити обласний поділ більшими одиницями (землями, краями чи регіонами) [11, с.8].

На президентських виборах 1999 р. Л.Кучма виступив за гармонізацію відносин держави з територіальними громадами через “децентралізацію повноважень центру до регіонів, у центральних органах влади залишалися лише стратегічні напрями життєдіяльності держави – безпека, оборона, енергетика, транспорт, зв’язок, екологія, міждержавні відносини, решта питань вирішується

безпосередньо на місцях”. Президент підтримував впровадження нового принципу формування бюджету – “знизу догори”, надання місцевим органам влади права законодавчої ініціативи та права самостійного формування бюджетної політики. Він також виступав за передачу основних фондів міст у муніципальну власність – територій, будівель, інших об’єктів господарської діяльності, що не входили до стратегічної державної інфраструктури [12, с.13].

Акцентування президентом Л.Кучмою на необхідності вироблення регіональної політики могло відбутися внаслідок тиску зі сторони регіональних еліт. Так, утворена в липні 1999 р. Спілка лідерів місцевих регіональних влад України (далі – Спілка) мала стати “механізмом для розробки і реалізації нової регіональної політики...” [13, с.12].

Після президентських виборів 1999 р. Спілка виклала свої пропозиції щодо перерозподілу повноважень між центром і регіонами на користь регіонів в проєкті Концепції державної регіональної політики України. Згодом проєкти концепції підготували Фонд підтримки місцевого самоврядування України і створена Президентом України Комісія з питань підготовки концепції [14, с.158].

Подальший пошук концепції змін здійснювала створена у 2000 р. комісія з питань адміністративно-територіального устрою під керівництвом глави Адміністрації Президента В.Литвина. Перед нею ставилося завдання: підготувати пропозиції для приведення у відповідність до Конституції мережі сіл і селищ міського типу, системи рад у населених пунктах, вивчити можливості укрупнення сільських громад, іноземний досвід у даній сфері, а також провести експертизу проєктів нормативних актів, що стосувалися питань адміністративно-територіального устрою. Але держава прагнула реформувати управління лише на рівні сільських громад, у крайньому разі – районних центрів, не зачіпаючи самоврядування на обласному рівні [15].

Необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи і налагодження ефективної регіональної політики актуалізувалася після сепаратистських проявів на Сході і Півдні України під час президентських виборів 2004 р.

В уряді Ю.Тимошенко в 2005 р. існувала посада віце-прем'єра з адміністративної реформи, щоб ліквідувати елементи розколу України, регіональні розбіжності і наблизити владу до безпосереднього громадянина. Р.Безсмертний, який зайняв цю посаду, вважав, що “загальна ідея майбутньої адміністративно-територіальної реформи – розширення прав регіональних громад і збільшення ролі місцевого самоуправління, що і є альтернативою федералізації держави”. Політик запропонував трирівневу модель реформи, яка мала будуватися за принципом “знизу догори”. Перший рівень мали складати громади з чисельністю населення не меншою як 5 тис. Другий рівень – райони з населенням не меншим як 70 тис., третій – регіони з населенням понад 750 тис. [16, с.9].

Громада мала б забезпечувати людей базовим набором послуг: перша медична допомога, початкова школа, охорона правопорядку, комунальна інфраструктура, транспорт та інше [17, с.5]. Наближення максимальної кількості послуг до людини мало відбутися через запровадження самоврядування і фінансової самодостатності громад.

Органами управління території мали стати районні ради та відповідні виконкоми рад, які б перебрали на себе функції районних держадміністрацій. Окремі міста, населення яких сягнуло сімдесятитисячної позначки, мали б набути статусу міста-району і виділитися з територіальної інфраструктури району в окрему адміністративно-територіальну одиницю. Це мало дати поштовх розвитку територій – як самих міст-районів так і міст, які стали б новими районними центрами. Регіонами ставали області з одним адміністративним центром, а також АРК, міста зі спеціальним статусом Київ та Севастополь, міста-райони з населенням не менш як 750 тис. Обласні держадміністрації, на відміну від районних, планували залишити, але вони не мали б виконавчої влади, забезпечували б контроль за дотриманням Конституції та інших нормативно-правових актів, додержанням прав і свобод громадян тощо [16, с.9].

Позитивом планованої реформи було те, що органам місцевого самоврядування не надавалось повноважень, які характеризували б регіони як суб'єкти федерації. Натомість плани ліквідації райдержадміністрацій погіршували ста-

новище, оскільки розривалася ланка між центральною і місцевою владою. Крім того, саме їх наявність дозволила уникнути сепаратизму в Криму. Залишалася розкритикованою й неефективною трирівнева система, яка збереглася ще з радянських часів [18, с.1].

Як доречно стверджував О.Дьомін, якщо повноваження державних адміністрацій звести в основному до контрольних, то чи існують реальні механізми забезпечення додержання радами законодавства України? Він зауважував, що нагляд за додержанням законів здійснюють органи прокуратури, але ради відхиляють протести прокурорів, і ставив під сумнів, що на подання державних адміністрацій ради б реагували більш відповідально [19, с.5-6].

Перенесення обласних центрів і злиття сіл мало сприяти урбанізації, але об'єктивно знищувало українське село. Представники місцевого самоврядування відзначали, що жителі українського села володіли правом самостійно вирішувати питання територіального устрою, тобто будь-яке об'єднання мало бути добровільним [20, с.3].

Порівняння з польським досвідом, на який посилався Р.Безсмертний, також піддавалося критиці, оскільки в Польщі відбувся перехід від дворівневої моделі до трирівневої, а в Україні зберігалася трирівнева система з укрупненням найменших одиниць. До того ж, слід пам'ятати, що польська реформа виявилася коштовним заходом (10 млрд. дол.), внесла чимало хаосу в діяльність влади, викликала емоційні спалахи і протести [21, с.685].

Ефективність проведеної реформи в Польщі можна пояснити тим, що дебати й експертні дослідження з питань перетворення адміністративного устрою беруть свій початок з кінця 70-х рр. ХХ ст., а певні базові принципи (самоврядування на рівні гміни) були прийняті ще в 1990 р. [22]. Натомість в Україні в 2005 р. весь процес реформування планували завершити протягом року, українські міністерства у підготовці до реформи діяли неузгоджено, вона розглядалася відокремлено від реформування бюджетної сфери.

Пізніше політики звинувачували Р.Безсмертного також в тому, що він занадто захопився територіальною складовою і не зробив своїм союзником

громадськість [23, с.4]. Вже в серпні 2005 р. стало зрозуміло, що реформа не була підтримана під час консультацій в інших регіонах (Вінниця, Одеса, Івано-Франківськ, Луганськ) [24, с.88].

З початком парламентської виборчої кампанії 2006 р. Р.Безсмертний з метою керівництва виборчим блоком “Наша Україна” вийшов зі складу уряду. Реальних заходів для реалізації анонсованої ним реформи здійснено не було, а посада віце-прем’єра з адміністративної реформи була скорочена.

Повернення до проблеми адміністративно-територіальної реформи відбулося 11 травня 2006 р. на першому засіданні Національної ради з питань державного управління і місцевого самоуправління. Зі слів Р.Безсмертного, реформа мала пройти наступні етапи: 1) зміни в законодавстві, які дозволять з 2007 р. удосконалити систему місцевих бюджетів; 2) проведення до 2008 р. фінансової і соціальної реформи; 3) завершення реформи в 2009-2010 рр. [25, с.1].

З формуванням у серпні 2006 р. уряду В.Януковича змінилося концептуальне сприйняття планованої адміністративної реформи. Зокрема, віце-прем’єр-міністр уряду В.Рибак заперечив напрацювання Р.Безсмертного і необхідність використання польського досвіду. Однак він визнавав необхідність збільшення частки місцевих бюджетів і створення департаменту з питань місцевого самоврядування. Політик вбачав майбутній адміністративно-територіальний поділ за зразком Швеції на рівні трьох-чотирьох управлінь: центр, регіон, місто; а старт для реформи планував у 2007 р. [26, с.3].

Наступне повернення влади до ідеї реформи адміністративно-територіального устрою відбулося влітку 2008 р. Пропоновані зміни дозволили б керівникам міст отримати землю за межами міста для комплексного вирішення проблем міста, закінчити війну компетенцій між місцевим самоврядуванням та районними держадміністраціями, сприяли б розвитку бізнесу [27, с.2].

Зокрема, директор Департаменту місцевого самоврядування та адміністративно-територіального реформування Мінрегіонбуду Ю.Ганущак запропонував такі універсальні принципи для системи адміністративно-територіального управління: 1) повсюдність юрисдикції органів державної влади та місце-

вого самоврядування на територіях відповідних адміністративно-територіальних одиниць (АТО); 2) територія АТО може розмежовуватися лише в межах територій однієї адміністративно-територіальної одиниці вищого рангу; 3) при визначенні повноважень для органів публічної влади щодо кожного рівня АТО потрібно застосовувати принцип субсидіарності; 4) наявність для кожного рівня АТО повноважень, у т.ч. галузевих, які є домінуючими відносно інших рівнів у бюджетному, кадровому та політичному розрізах, що виправдовує створення такого рівня АТО; 5) кількість суб'єктів управління, координації чи контролю з боку держави, що перебувають у сфері впливу кожного органу публічної влади, повинна відповідати критеріям ефективного менеджменту; б) адміністративно-територіальній устрій має максимально відповідати рекомендаціям ЄС щодо системи статистичних одиниць (за основу пропонувалося взяти систему NUTS. Відповідно до неї, до NUTS належать АТО з чисельністю населення понад 3 млн. До NUTS 2 – регіональні утворення – АТО з понад 800 тис. чол. АТО чисельністю від 150 до 800 тис. жителів належать до NUTS 3) [27, с.2].

У новому варіанті реформи зберігалася трирівнева система – громада-район-область, а реформування в основному мало торкатися громад, що повинні були створюватися на базі соціально-економічної моделі. За центр громади обирали б місто, містечко, селище, в якому є економічна активність (30-15 км). Межі юрисдикції громади поширювалися б далеко за межі міста як населеного пункту, що мало б сприяти розвитку міста, сільської інфраструктури і кращого обслуговування населення.

На рівні громади створювалися б лише органи самоврядування, але повинні були б бути і підрозділи міліції, МНС, санітарно-ветеринарної служби, державного казначейства, соціального захисту населення. На базовому рівні мало бути забезпечено загальну середню освіту, надання первинної та профілактичної медичної допомоги, благоустрій територій, комунальне господарство, утримання шляхів місцевого значення, ведення земельно-кадастрової документації та ін.

Крім того, ставилося питання повернення влади у село. Це мало відбутися через обрання в кожному селі старости, який би входив до ради старост – дорадчого органу при голові громади [27, с.2]. Проте аргументація Ю.Ганущака щодо захисту інтересів села виглядає дещо невпевненою, більшою мірою можна говорити про формування великих міських агломерацій.

Перемога на президентських виборах в Україні в 2010 р. В.Януковича ознаменувала зміну підходів державної влади в напрямку централізації управління в країні, хоча офіційна риторика на користь розширення меж місцевого та регіонального самоврядування збереглася.

Так, 8 квітня 2013 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Але керівник Головного управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації Президента України М. Ставнійчук відзначила, що проект Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні не передбачає перекроювання карти територіального устрою України [28]. У свою чергу Заступник глави Адміністрації Президента України С.Ларін заявив, що в Україні фактично стартувала реформа місцевого самоврядування, а територіально-адміністративна не на часі через незадовільні соціально-економічні реалії. За словами держслужбовця, ключове завдання проведення реформи місцевого самоврядування вбачається у створенні належних умов життя для людей незалежно від місця їх проживання. Однак під час проведення реформи місцевого самоврядування мали б бути створені умови територіям і громадам для добровільного об'єднання шляхом ухвалення законів про добровільне об'єднання територіальних громад та міжмуніципальне співробітництво [29].

Дискусія щодо адміністративно-територіальної реформи в Україні відновилася останнім часом, коли народний депутат від Партії регіонів С. Гриневецький запропонував поділити Україну на 9 адміністративно-територіальних утворень: 1) Автономну Республіку Крим; 2) Донецький регіон (Донецька, Луганська області); 3) Карпатський регіон (Львівська, Івано-Франківська, Черніве-

цька, Закарпатська області); 4) Київський регіон (Київська, Кіровоградська, Черкаська, Чернігівська області); 5) Подільський регіон (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області); 6) Поліський регіон (Волинська, Рівненська, Житомирська області); 7) Придніпровський регіон (Дніпропетровська, Запорізька області); 8) Причорноморський регіон (Одеська, Херсонська, Миколаївська області); 9) Слобожанський регіон (Харківська, Сумська, Полтавська області).

На думку С. Гриневецького, запропонована ним модель територіальної реформи мала б забезпечити чітку вертикаль виконавчої влади, консолідувати грошово-фінансові ресурси, скоротити бюрократичний апарат і потенціал корупції. Політик вважає, що завдяки територіальній оптимізації істотно зросла б інтенсивність і міцність внутрішньорегіональних зв'язків, значно зменшилася кількість депресивних регіонів, не були б такими значними розриви в соціально-економічному розвитку[30].

Отже, здобуття Україною незалежності поставило перед політичними елітами завдання реформування адміністративно-територіального управління і надання реальних повноважень місцевому самоврядуванню. Прихильникам децентралізації управління вдалося визначити в Конституції України і ряді законодавчих актів основні принципи наділення владою і повноваженнями територіальних громад. Однак залишається не до кінця визначеним розподіл повноважень між органами виконавчої влади і місцевим самоврядуванням. Проведення адміністративно-територіальної реформи зіштовхувалося з відсутністю політичної волі у вищого керівництва країни, нестачею необхідних коштів та опором регіональних еліт. Не останню роль у процесі гальмування реформ відіграли побоювання, що адміністративно-територіальна реформа надасть ширші можливості для сепарування й автономізації регіонів країни. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні історії становлення місцевого самоврядування в незалежній Україні.

1. Бей О. Регіоналізм як єдність у різноманітності. До питання деволюції владних структур України / О.Бей // Політика і час. – 2003. – №5. – С.7-14; Долішній М. На чому ґрунтується регіонологія? / М.Долішній // Науковий світ. – 2004. – №3. – С.8-9; Дьомін О.

- Політика регіонального розвитку в умовах поглиблення ринкових реформ в Україні / О.Дьомін // Економіка України. – 2003. – №6. – С.4-13; Кампо В. Взаємовідносини центру і регіонів у світлі концепції демократизації регіональної влади в Україні / В.Кампо // Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні. – К.: В-во УАДУ, 2001. – С.157-162; Коротич О. Соціально-територіальний потенціал та реальні досягнення регіонів України / О.Коротич // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2005. – №1. – С.282-288; Радевич-Винницький Я. Чи ошчасливить Україну федералізація? / Я.Радевич-Винницький // Розбудова держави. – 1993. – №6. – С.60-64; Рогатин В.П. Регион государства как воображаемое сообщество: к вопросу о формировании региональной идентичности / В.П.Рогатин // Грані. – 2005. – травень-червень. – С.132-136; Телешун С. Державний устрій України: проблеми політики теорії і практики / С.Телешун – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – 344 с.
2. Корнієнко М. Місцеве самоврядування в Україні: концептуальні проблеми / М.Корнієнко // Місцеве самоврядування в Україні. Історія. Проблеми. Пропозиції. – К., 1994. – С.49-65.
  3. Коліушко І., Мелешко М., Павленко О. Реформа місцевого управління: проблеми правового регулювання / І. Коліушко, М. Мелешко, О. Павленко // Республіканець. – 1993. – №3. – С.12-14.
  4. Давидов Р. Актуальні питання децентралізації державної влади в Україні / Р.Давидов // Місцеве самоврядування в Україні. Історія. Проблеми. Пропозиції. – К., 1994. – С.92-97.
  5. Дьомін О. Політика регіонального розвитку в умовах поглиблення ринкових реформ в Україні / О.Дьомін // Економіка України. – 2003. – №6. – С.4-13.
  6. Адамович С.В. Соборність та регіональний розвиток у суспільно-політичному житті незалежної України / С.В.Адамович. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – 884 с.
  7. Закон України “Про формування місцевих органів влади і самоврядування” // Місцеве та регіональне самоврядування України. – 1994. – Вип.1-2. – С.14-15.
  8. Конституція України. – Х.: “ІГВІНІ”, 2006. – 64 с.
  9. Закон України про місцеве самоврядування в Україні. – Х.: “ІГВІНІ”, 2006. – 80 с.
  10. Телешун С. Окремі аспекти реформування адміністративно-територіального устрою в контексті останніх урядових пропозицій / С.Телешун // Право України. – 2003. – №1. – С.8-11.
  11. Бей О. Регіоналізм як єдність у різноманітності. До питання деволуції владних структур України / О.Бей // Політика і час. – 2003. – №5. – С.7-14.
  12. Україна і світ сьогодні. – К., 1999. – 29 жовтня-5 листопада. – С.13.

13. Тихонов В. Лідери готові до конструктивної співпраці / В.Тихонов // Україна і світ сьогодні. – К., 1999. – 29 жовтня-5 листопада. – С.12.
14. Кампо В. Взаємовідносини центру і регіонів у світлі концепції демократизації регіональної влади в Україні / В.Кампо // Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні. – К.: В-во УАДУ, 2001. – С.157-162.
15. Павленко Ю. Адміністративно-територіальна реформа / Ю.Павленко. – Режим доступу: <http://www.zn.kiev.ua/ie/print/46242/>.
16. Безсмертний Р. Може бути і вісім областей, і шістдесят / Р.Безсмертний // Експрес. – Львів, 2005. – 31 березня-7 квітня. – С.9.
17. Безсмертний Р. Всю владу передаємо на місця / Р.Безсмертний // Аргумент-влада. – Львів, 2005. – 11 травня. – С.5.
18. Мазур Н. Україна (без)смертна / Н.Мазур // Аргумент-влада. – Львів, 2005. – 11 травня. – С.5.
19. Дьомін О. Роль адміністративної реформи у державотворенні на сучасному етапі / О. Дьомін // Право України. – 2003. – №5. – С.3-7.
20. Семко В. Останнє слово – за громадою / В.Семко // Галичина. – Івано-Франківськ, 2005. – 21 травня. – С.3.
21. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Л.О. Зашкільняк, М.Г. Крикун. – Львів, 2002. – 752 с.
22. Кулеша М. Реформа публичной администрации в Польше (1989-1991 гг.). Идеи и люди / М.Кулеша. – Режим доступу: // <http://www.yabloko.ru/Themes/SG/poland 89-99.html>.
23. Мостова Ю., Рахманін С. Як нам облаштувати Україну, або що робити з адміністративно-територіальною реформою? / Ю. Мостова, С. Рахманін // Дзеркало тижня. – К., 2007. – 24-31 серпня. – С.4.
24. Korniejenko A. Demokracja pomarańczowych peryferij / A. Korniejenko // Nowa Ukraina. Zeszyty historyczno-politologiczne. – Kraków: Towarzystwo Wydawnicze Historia Jagellonica, 2006. – №1. – S.80-97.
25. Зеркало недели. – К., 2006. – 13-19 мая. – С.1.
26. Рибак В. Уряд не має наміру скасовувати постанову про підвищення тарифів / В.Рибак // Дзеркало тижня. – К., 2006. – 16 вересня. – С.3.
27. Ганущак Ю. Як нам облаштувати Україну / Ю. Ганущак // Дзеркало тижня. – К., 2008. – 28 червня-4 липня. – С.2.

28. Ставнійчук М. Метою реформи місцевого самоврядування є спроможна територіальна громада, а не перекроювання карти країни / М.Ставнійчук. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/27807.html>. Сайт відвідано 30.05.13 р.

29. У Януковича кажуть, що адміністративно-територіальна реформа - не на часі. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/560802-u-yanukovicha-kajut-scho-administrativno-teritorialna-reforma-ne-na-chasi.html>. Сайт відвідано 30.05.13 р.

30. Регіонал пропонує поділити Україну на 8 регіонів замість 24 областей. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/573148-regional-proponue-podiliti-ukrajinu-na-8-regioniv-zamist-24-oblastey.html>. Сайт відвідано 30.05.13 р.

Adamovych S.W.

Attempts to reform the administrative-territorial structure of Ukraine (1990-2012).

The article analyses and evaluates the attempts to reform the administrative-territorial structure of Ukraine in 1990-2012. The author argues that the administrative-territorial reform hit upon the absence of political will of the top political authorities of Ukraine, lack of necessary funding and resistance of the regional elites.

Key words: oblast, decentralization, region, administrative-territorial reform, community, local self-government, state administration, district.

Адамович Сергій Васильович – доктор історичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Досліджує суспільно-політичні процеси в незалежній Україні, проблеми соборності і історію Першої світової війни в Україні.